

HEMBYGDEN

Medlemsblad för
Upplands Väsby Hembygdsförening



Nr 1 Februari 1999
Årgång 28

Innehållsförteckning

Ordföranden har ordet	3
Årsmötet 1999	5
Årsrapport 1998.....	5
Länsförbundets årsmöte	7
Uno Jehler	8
Hur länge användes milstolparna.....	12
Vykort-----	14
Varför heter vägen så?	15
Namnet Runby	16
Häradshövdingeämbetet.....	17
1999 års resa	19
Vallentunakalendariet	20
"Hembygden" på CD-rom	21
Lucia på Sanda gård	22
Bildgåta -----	22
Korsord -----	23

För innehållet i artiklarna svarar respektive författare.

Ordföranden har ordet



Den 28 december hade vi i hembygdsföreningen vår traditionella gröt-afton i ladugården på Runby Nedra, ett femtiotal medlemmar bänkade sig vid långborden. Stämningen steg oväntat snabbt bland gästerna vid åsynen av de festligt dukade borden, vita borddukar och ett utsökt udda porslin, vilket ytterligare förlängde tidsperspektivet hos dukningen, som våra duktiga boställsvärdinnor hade gjort. Gröten var av bästa tänkbara årgång, säkert bidrog den multi-individuella kokningen därtill. Efter gröten intogs kaffe med makropepperkaka till tonerna av gamla allmogemelodier som är knutna till till den gamla jul-traditionen, Siv och Lennart var samspelta som alltid.

Låt mig apostrofera det ovan sagda med följande citat ur Havamal:

Branden av bränder brinner till aska,

Eld tänds av eld;

Mannen vinner sin kunskap bland män,

men utarmas ensam.

Året 1998 har präglats av ett rikligt kulturutbud föranlett av att Stockholm varit kulturhuvudstad. Envar Väsbybo har kunnat utnyttja storstadens kultur-evenemang, men varför gå över till grannkommunen då utbudet varit stort och gott i hemorten. Jag är benägen påstå att utbudet varit stressande stort, det har varit svårt att kunna övertyga sig att man valt rätt av två samtidigt program.

Ett program, eller rättare sagt evenemang, som jag icke hade tillfälle att bevista var

”kongressen” där barn från de olika nordiska länderna på sina egna språk skrev och berättade sagor för varandra. Ett sådant tilltag bör vara synnerligen befrämjande för det framtida förståendet av den nordiska samhörigheten, och våra specifika kulturdrag.

Man kan bara innerligt hoppas att årets sponsor, Nordiska rådet, fullföljer idén också i framtiden och att de lokala krafterna inte förtröttas, eller för att använda ett stimulerande uttryck: Kom igen!

Hembygdsföreningen hade som målsättning att för varje månad, endera ensam eller i samarrangemang ordna något intressant program. Därom har skrivits i Hembygden under året. Kultur- och fritidsnämnden har med sina tilltalande program, som funnits tillgängliga på fler platser i kommunen, hållit allmänheten underrättad om aktiviteterna, men som tidigare antytts var utbudet nästan för stort.

Detta var något om året som gått, med andra ord ett händelserikt år. På höstkanten valdes Gunilla Curman, Älvsunda, till årets Väsbybo, ett gott val med hänsyn till Gunillas osjälviska kulturella initiativ och insatser för att bl. a. förbättra barnens skolmiljö.

Två större evenemang ingår nu på vårvintern i vår förenings verksamhetsplan. I brev till Upplands Väsby kommun och Hembygdsföreningen, framlägger Stockholms läns Hembygdsförbund sina önskemål att avhålla sitt årsmöte hos oss den 27 mars 1999.

Kommunen och hembygdsföreningen ställer sig positiva till denna förfrågan. Arrangerande parter ser detta som en bra reklam för bygden, emedan delegaternas antal brukar uppgå till ca 175 totalt. Efter årsmötet är tre guide

bussturer inbokade där vi skall visa kommunens sevärdade platser, med historisk anknytning.

Det andra större evenemanget är vårt eget årsmöte då nya ledamöter väljs för dem som är i tur att avgå, liksom ny ordförande och kassör för kommande verksamhetsperiod.

Vi önskar oss en god verksamhetsperiod samt allt gott för 1999.

Gösta Karlsson

God fortsättning ...

Sista numret av Hembygden 1998 sändes ut ganska tidigt i december tillsammans med inbetalningskort för årsavgift 1999. Ovanligt många av dem som betalade in årsavgiften före årsskiftet hade passat på att önska God Jul och Gott Nytt År eller skrivit andra uppmuntrande saker på sina gireringskort, vilket vi som arbetar med framställning och distribution av tidningen eller i styrelsen tackar för och tyder som att våra ansträngningar uppskattas och att vi får respons på vad som görs.

Nu är ju varken styrelsen eller redaktionskommittén några tankeläsare utan vi tar gärna emot artiklar, synpunkter eller idéer om hembygdsarbetets eller tidningens innehåll liksom praktisk hjälp i stort och smått.

För att underlätta registratorns och kassörens arbete, anmäl adressändringar och andra förändringar i medlemskapet i god tid och skriv fullständiga namn- och adressuppgifter på inbetalningskortet så att inte onödiga påminnelser går ut.

Gott Nytt Hembygdsår tillönskas alla medlemmar!

Inga Lisa Gustafsson

ÅRSMÖTE

Hembygdsvöreningens medlemmar kallas härmed stadgeenligt till ordinarie årsmöte, som avhålls i Hembygdsvöreningens "ladugård"

LÖRDAGEN DEN 24 APRIL 1999 KL. 14.00

Bokslut och revisionsberättelse tillhandahålls på årsmötet eller rekvideras från sekreteraren.

Eventuella motioner skall vara styrelsen tillhanda senast lördagen den 10 april 1999.

Styrelsen

Årsberättelse, omfattande året 1998

Föga upplysande men dock kan konstateras att ett verksamhetsår åter gått till ända. Ett år som ur Stockholmsregionens verksamhetsinriktning markant dominerats av huvudstadens upphöjda ställning som kulturhuvudstad. Det kan inte förnekas att bland hembygdsvöreningens medlemmar var man nog i överkant optimistisk, över det förväntade resultatet, helt baserat på de resurser och förväntningar man upplevde vid det första seminariet som hölls på Hist. museet i samband med dess utställning, Romerska speglingar, oktober 1996. Dock ställde sig nog mången hembygdsvöreningensfunktionär skeptisk till projekt att uppföra vikingabyar, där aldrig sådana funnits. I dag med facit i hand kan man konstatera att 4-5 års arbetstillfällen som utlovades inte var nog för att realisera dessa planer. Kanske har detta lärt oss något för framtiden också utöver vad vi tror oss kunna. Varje hembygdsvörening är unik, likt människans fingeravtryck, ty varje medlem är till sitt kynne unik och bär därför på unika minnen och kunskaper är hon inflyttad finns kunskaperna

inkapslade i sinnet och lagrade i det ursprungliga kulturarvet. Det gäller bara att låta det komma till sin rätt, icke med lock och pock utan genom att bearbeta jordmånen, då gror fröet till en kultur som berikar vår egen, vi får gemensamma kulturyttringar som är präglade av mångfald vars förödande motsats är enfald som länge nog har betraktats som unik, men trots detta varit alltför egoistiskt navelskådande. Upplands Väsby Hembygdsvörening avhöll sitt årsmöte den 18 april 1998 i vår samlingslokal, Ladugården på Runby Nedra. Mötet var relativt väl besökt, ca 50 medlemmar hade hörsammat kallelsen. I dag med alla konkurrerande lockelser som pockar på uppmärksamhet skall man vara tillfreds om man lyckas fånga ca. 10% av medlemskadern. Enligt Havamal bör man se livets ljusa sidor.

**En man är inte utan hopp
om än hans hälsa är dålig
somligas lycka är söner
somligas är slakten
somligas är rikedom
somligas är väl utfört värv.**

Efter att det traditionsenliga kaffet med dopp intagits och medlemmarna informerats om att man nu beslutat om att upprätta ett fotoarkiv i föreningen, enligt den modell som sedan 30 år fungerar på Vallentuna bibliotek. Det fungerar så att man inte lånar ut någon originalbild, ett system som inte fungerar. Lånaren får beställa en kopia av den aktuella bilden samt betala kostnaden för den framställda bilden. Detta gäller även alla till föreningen donerade bilder, såväl som bandupptagningar där den intervjuade förstås medgivit inspelningen, med de eventuella förbehåll som gjorts, bla. när bandet tidigast får användas internt i publikt syfte. Skulle man inte förfara på dylikt sätt, kommer ljud- och bildarkivet snabbt att utarmas. Arkivet är inte var persons egendom utan tillhör Upplands Väsby Hembygdsförening, vars styrelse skall svara för att det förvaras till eftervärlden. Enligt föreningens stadgar skall vid föreningens upplösning dess tillhörigheter tillfalla Upplands Väsby kommun.

Efter denna redogörelse inleddes årsmötets förhandlingar. Konstaterades att mötet var stadgeenligt utlyst till den 18 april 1998. Registrator och kassör hade sammanställt medlemsantalet i föreningen och meddelade att det uppgick till 477 betalande medlemmar. Av medlemsantalet framgår att vi noterar en viss minskning av antalet medlemmar. Medlemsavgiften diskuterades också, icke ovanligt förelåg i diskussionsform en sänkning, sedan styrelsen motiverat varför den ansåg att förutsättningen för en fungerande förening var en hållbar ekonomi, upphörde diskussionen om medlemsavgiften som varit 110 kr/år och

medlem. Med tanke på föreningens relativt goda ekonomi föreslås den vara oförändrad under åren 1999-2000. Efter dessa för verksamheten viktiga diskussionsinlägg, följde val av styrelse för 1997-1998:

(Se sista sidan av medlemsbladet)

Hembygdsföreningens interna och externa verksamhet.

Genom programmet: Kultur i Upplands Väsby, kommunens svar på Kulturhuvudstadsåret för Stockholms del, har ett rikligt kulturutbud skapats inom Upplands Väsby. Föreningens ambition har varit att varje månad ha ett program enskilt eller tillsammans med någon annan förening. Detta har betytt att "Öppet Hussöndagarna" har arrangerats som evenemang för medlemmarna och övriga intresserade. Därför kan vi stoltsera med att vi haft nio program, med utåtriktat budskap gratis tillgängligt för allmänheten. Bland de aktörer som haft största publikframgång kan nämnas Ebbe Schön, Sam Lidman, Sixten Berg, Thomas Olsson, Lotta Backlund. Detta kan dock inte tagas som inteckning för föreläsarens kapacitet, eftersom många av våra besökare uttryckt beklagan över att det på annat håll var ett föredrag vars ämne syntes dem mera intressant. Av det ovan sagda kan den slutsatsen dras att, kultur i Upplands Väsby förblev ett lyckat projekt kanske utbudet hade vunnit på att man begränsat det något. Utöver kulturprogrammen har föreningen haft 11 protokollförda sammanträden. Ombesörjt att trappträcken applicerats på norra mangårdens trappa, för säkrare förflyttning uppför och nerför trappan, den gamla grinden för infart till gårds-

planen var rutten i trävirket, en ny tude-
lad spjälgrind har framställts och hängts
på plats, avloppet från pentry i ladugår-
den har rensats och ny avloppsledning
har kopplats till evakueringen utomhus.
Den utlovade apparaturen för audiovi-
suell bildvisning har levererats av Väsby
centrum radio o television, föreningen
tackar. Representanter från föreningen
har flitigt deltagit i den muntliga doku-
mentationen av Väsby Verkstäder un-
der ledning av arkivarie Ylva Smith, Läns-
museet Stockholm.

Under det gångna året har en värde-
full antikvarisk donation kommit hemb-
ygdsföreningen till del, dels ett foto-
porträtt av den siste Mälarfiskaren Gösta
Gustafssons hustru och familjemedlem-
mar. Den intressantaste bilden är emel-
lertid Gustafssons båthamn med bod
och gästgård samt Nybygget vid Mälars-
tranden som deras hus och tomt hette.

Arkivalierna hänger nu till påseende i
förmaket intill köket i vita Mangården.
Hembygdsföreningen framför sitt varma
tack till donator Gunnar Lamberg, Stock-
holm vilken som ung vuxit upp i det
Gustafssonska hemmet med omtanke
och kärlek.

1998 års resa till Hälsingland- Gäst-
rikland blev inställd genom för få an-
mälda deltagare

I slutet av år 1998 meddelade Stock-
holms läns hembygdsförbund, till Upp-
lands Väsby kommun och Hembygds-
föreningen att förbundet önskade hålla
sitt årsmöte i Upplands Väsby den 27
mars 1999. Förberedelserna för mötet
är i full gång. Hembygdsföreningen
tackar för förtroendet och hälsar:
VÄLKOMNA! Upplands Väsby i januari
1999. Enligt styrelsens uppdrag

Gösta Karlsson ordförande

Stockholms läns hembygdsförbund avhåller sitt årsmöte lördagen den 27 mars 1999 i Upplands Väsby.

Värd för årsmötet är Upplands Väsby
hembygdsförening tillsammans med
Upplands Väsby kommun. Det blir ett
traditionellt program med underhållning,
information och utflykter med anknyt-
ning till Upplands Väsby. Vill du som
enskild medlem ha programmet, beställ
det från förbundet: Box 6219, 10234
Stockholm, telefon 08 302180. Kost-
nad: Ca 200 kr/deltagare.

Ovanstående information är saxad ur
Ledungen, medlemsblad för Stockholms
läns hembygdsförbund. Det kan tänkas
att någon bland medlemmarna fastnat för
notisen och förundrat frågat sig: kan det



Fortsättning på sida 13

UNO JEHLER, en gentleman och Bollstanäsbo. Och BSK-are förstås!

”Tack för predikan! Det var viktiga ord idag. Det kändes så bra att få sitta ned och lyssna till kyrkoherden och känna atmosfären i gamla Fresta kyrka.” Uno Jehler går därefter bort till sin cykel som står parkerad vid kyrkmuren, svingar sig vigt upp på den, och far iväg hemåt med spänstiga tramptag.

Året innan hade jag och Gunvor Stockenberg varit och uppvakat Uno på hans nittioårsdag. Men så är han en hängiven BSK-are! Han var med och startade Bollstanäs sportklubb.

Det började när seklet var ungt. Bollstanäs var ett sommarland för många Stockholmare som behövde byta ut stadsluften mot sommargrönska, frukt-trädgårdar, bad i sjön och andra sommaraktiviteter. Bollstanäs med sina trädgårdsmästerier, kolonistugor och sommarvillor betydde sol och sommar för alla sommargästerna.

Sommargästernas barn och ungdomar ägnade naturligtvis mycket tid åt lek och idrottsliga övningar. Det fanns en fotbollsplan i korsningen mellan Gamla och Stora vägen, där Bollstanäs församlingshem nu ligger. På samma tomt ligger Grimstagården. Den var vid seklets början småskola för de bofasta Bollstanäsborna. Det dröjde inte länge förrän idrottsaktiviteterna var så omfattande

att det uppstod krav på att en idrottsklubb skulle bildas.

Man samlades i småskolans lokal i Grimstagården där det bildades en interimstyrelse med Oskar Sundin som ordförande. Ingenjören på LM Ericsson Emil Ek blev sekreterare, konsumföreståndaren Messing blev kassör och skolvaktmästare Olsson materielförvaltare. Ett trettioåtal ungdomar hade infunnit sig till upptaktsmötet.

Men hur skulle man få ihop medel till verksamheten? Emil Ek föreslog att man skulle framställa ett färgglatt diplom som kunde köpas för femtio kronor som stöd åt idrottsklubben. En av de första som köpte stöddiplomet var kriminalkommissarie Borgström. Han var en av de poliser som avslöjade den riks-bekanta Bolsjevikkligans förehavanden med morden i Ryssvillan vid Norrviken i



Fotografier av Uno Jehler (1911-1991)

Bollstanäs. Årsavgiften bestämdes till två kronor per medlem. Året var 1923.

Med pengar i kassan skulle man nu bygga sin idrottsanläggning. Man bätttrade på fotbollsplanen som nu fick riktiga målstolpar. Hoppgröpar grävdes. Men löparbanorna fanns det inte plats för. Det löste man genom att förlägga löptävlingarna på den intilliggande landsvägen. Man mätte upp olika sträckor för löpgrenarna. Man mätte upp hundra meter, fyrahundra och femtonhundra på landsvägen. Som omklädningsrum använde man "Spruthuset". Det var brandkårens anläggning där brandsprutor och annat brandmateriel förvarades. Det låg alldeles intill planen och skolan.

Man ägnade sig åt friidrott med löpning, hopp och kast. Men fotbollen kom tidigt att dominera. I början var det bara vänskapsmatcher. Man valde mellan mjuka gymnastikskor och grova skor. Men en sak var säker. Om matchen gällde ett möte mot Vallentuna, då var det de grova skorna som gällde! När det gällde matcher på bortaplan var det trädgårdsmästaren Morells chaufför som stod för transporten. Han hette Fredriksson. Spelarna satt på bänkar uppställda på lastbilsflaket. Och så bar det iväg till bortamatcherna. Det var vingligt, men det gick bra, skrattar Uno. Särskilt vingligt var det när matchen skulle gå borta i Vallentunas Orkesta. Vägarna dit var så krokiga och skumpiga!

Redan 1926, tre år efter klubbstarten, hade man blivit så bra att man ville kvalificera sig för en stockholmsserie i fotboll. Men då var det krav på att ansluta sig till riksidsrottsförbundet. Kvalserien hette "Kvalifiken".

Friidrotten kom också att gå framåt. Mycket draghjälp fick man tack vare Oskar Karlsson och Einar Jansson. Oskar var sommarboende i Rotebro. Och båda var medlemmar i ingen mindre än idrottsklubben IK Göta. Det smällde högt och var mycket prestigeladdat! BSK blev tack vare sina friidrottsliga framgångar inbjudna till invigningen av Norrvikens idrottsplats. Invigningen bestod förutom högtidliga ceremonier av ett triangelmöte mellan Turebergs IF, Norrvikens IS och Bollstanäs sportklubb. Vem vann? BSK, förstås! Och denna framgång skulle följas av flera. Uno vann höjdhoppet! Det kan jag förstå efter att ha sett honom vid nittioett års ålder ha svingat sig upp på sin cykel utanför kyrkan.

Men, berättar Uno, denna tävling kom att förändra mitt liv. Han bröt handleden. Men det var en lycklig olyckshändelse, skrattar Uno. Den tvingade honom att byta arbete. Emil Ek erbjöd honom arbete på LM Ericsson på reklamavdelningens fotografiska avdelning.

-Vi var de första som började med s.k. kontorsoffset, berättar Uno stolt. Offset är en metod att överföra bilder och texter på aluminiumplåtar som man trycker materialet från.

En stor händelse var när Kung Gustaf VI Adolf, Shahan av Persien och kejsar Haile Selassie besökte den nya LM-fabriken i Midsommarkransen. Uno skulle producera en jubileumspärm som beskrev LM:s historia och den nya fabriken interiört och exteriört. Inte nog med det. Bilder från olika situationer skulle tas under besöket. Pärmens sedan vid besökets slut överlämnas till de prominenta gästerna. Uno Jehler



hyrde in en pressfotograf från Svenskt Pressfoto. Men det var bråttom! Fotografen fick sju minuter på sig för framtagning av bilderna. Uno disponerade tre kvart. Tre minuter före gästernas avresa från LM hämtades den färdiga pärmén av direktör Åberg.

-”Men här är ju vi”, utbrast den svenske kungen när den överlämnades till honom! Åberg blev så nöjd med att det gick så bra att överraska gästerna på detta sätt att han senare överlämnade en gåva till Uno Jehler med orden: -Var sågod Jehler. Skatten är betald!”

Uno var sommargäst på den tiden i Bollstanäs. Huset var familjens sommarhus och ägdes av hans föräldrar. Uno gifte sig 1935 i trettioårsåldern. Han och hans dåvarande fru flyttade alltid ut den första maj till landet i Bollstanäs och stannade tills skolorna började. Friidrotten hade börjat få en intressesvacka och det blev mest fotboll på sommaren och bandy på vintern. Uno Forsblom var ordförande i föreningen mellan åren 1930-39. Han stramade upp föreningen och verksamheten och skötte samspelet mellan aktiva som var sommargäster och de bofasta som hade börjat bli allt fler.

Bandyplanen var naturligtvis sjön. Banan plogades av åkare i trakten. Men mycket skottande av planen skedde för hand. Det var jobbigt, suckar Uno.

Uno berättar att det var en tillgång under krigsåren att ha ett landsställe

med bär, grönsaker och frukt på sommaren. Bland annat levererade Jehlers vita vinbär till kyrkoherde Oscar Strömbeck, som bryggde eget vin på prästgården av bären. Sonen i prästgårdsfamiljen Göran Strömbeck var för övrigt en ivrig idrottsman i BSK där han framför allt ägnade sig åt stavhopp. I tidigare församlingsblad har jag berättat att denne unge Strömbeck hade en egen stavhoppsgrop på prästgården.

Uno ärvde också sin fars händighet och bättrade på huset och det tog allmer formen av ett året-om-boende. Uno gifte om sig 1942. 1943 köpte han föräldrarnas hus i Bollstanäs och flyttade in där som bofast. För att komma till arbetet på LM Ericsson cyklade han till Rotebro och ställde cykeln där för att sedan ta tåget till Karlbergs station. Där hade han en annan cykel som han hyrde in i ett garage för fyra kronor per säsong. På den fortsatte han till arbetet i Midsommarkransen. Detta fortgick i tjugo år. 1962 köpte han sin första bil. En Volvo Amazon. Första dagen Uno anlände till arbetet per bil kom en av direktörerna ut och tittade ömsom på bilen och ömsom på Uno och utbrast: ”Nu går skam på torra land!”

Uno var själv ordförande i BSK i fem år under 40-talet. De primitiva förhållandena för friidrotten hade gjort att fotbollen och bandyn hade tagit över. Men nu utvecklades BSK till att också bli en kamratförening och sällskapsklubb. Det ordnades cabaréer. Läraren och kyrkkantorn Karl Hugo Björnsson skrev musiken och "flickorna" skrev texterna. Ett tjugofemtal personer ur denna kamratkrets steg upp klockan fem på juldagen och samlades utanför "Spruthuset" och åkte fackeltåg på skidor till julottan i Fresta kyrka.

Eldsjälen Kerstin Björkman satte ny fart på den idrottsliga ungdomsverksamheten mellan 40-60-talen. Hon skötte både ungdomarna och kansliet, berättar Uno. Vid starten hade Bollstanäs SK 33 medlemmar. Nu finns det 1.600 medlemmar. I höstas när Upplands Väsby hade besök av konung Carl XVI Gustaf och drottning Silvia fick Uno Jehler ur kungens hand, till klubbens 75-årsjubileum, ta emot ett pris för den stora ungdomsverksamhet BSK bedriver.

Uno besöker gärna Fresta kyrka. Men på min fråga vad han känner för det här med tro och kyrka säger han ärligen att han kan känna ett visst tvivel ibland. Vad

som gör hans tvivel är hur detta fina budskap har hanterats av kristna människor. Mor var frälsningssoldat och mycket sträng, berättar Uno. En gång när han och hans bror hade rott över sjön för att plocka pinnar och kottar till vedgrytan för klädttvätten bar det sig inte bättre än att båten en bit från land kapsejsade och det blev en del dramatik för att min bror inte kunde simma. När vi ändå så småningom kom iland och fått av oss de blöta kläderna i tvättstugan var det stryk som gällde. Det var ofta stryk och hård fostran. Men jag tycker ändå om min mamma, säger Uno. Jag går i kyrkan i samband med att jag besöker minneslundan på Fresta kyrkogård. Jag finner ro i kyrkan. Och jag tittar efter att det är kyrkoherden som predikar, skrattar Uno.

När han berättade detta för mig var han på Löwenströmska efter en dubbelsidig lunginflammation. Han reser sig från sängkanten, som han suttit på under sitt engagerade berättande. Han har nu varit på benen några dagar. När han står där, trots ett par veckors sängläge, ser han ändå ut som en nypensionerad general, denne gentleman!

Stig Dellström



HUR LÄNGE ANVÄNDES MILSTOLPARNA?

Ytterligare information om MILSTOLPAR, Denna gång saxat ur Populär Historia nr 3/98. Med tillstånd av författaren Folke Schimanski.

Den äldsta bestämmelsen om landsvägarnas mätning och uppsättning av milstolpar återfinns i 1649 års betydelsefulla gästgivarordning. Den infördes under drottning Kristinas tid med tanke på det kraftigt ökande resandet under stormaktstiden. I gästgivarordningen fastställs också för första gången en enhetlig svensk mil, den nu så kallade gamla milen på cirka 10 689 meter. Det föll på landshövdingarnas lott att se till att förordningen blev verklighet. I några län skedde detta redan på 1650-talet, bland annat i Kopparbergs län, varifrån den äldsta bevarade svenska milstopen, daterad 1652, härrör. Den finns att beskåda på Skansen.

Det finns helmil-, halvmil- och kvarts-milstolpar. Några längre mått anges vanligen inte. De två sista markerar bara avståndet från närmaste helmilsstolpe. Det här har att göra med milstolparnas funktion. Som milstolpforskaren Stefan Nordin betonar, var inte syftet i första hand att uppge avstånd, som på moderna vägskyltar, utan att ge en mall för hur mycket man skulle betala i skjutspenning. Kronans representanter hade tidigare fått åka gratis, men nu skulle det bli slut med det. Istället skulle uttas en extraskatt som ersatte tjänstemännen för deras reseutlägg enligt noga specificerade räkningar.

Här var också den enhetliga nymilen viktig som mätinstrument. Den medel-

tida landskapsmilen varierade i längd alltför efter landskap och den lokala topografin, så att en backig trakt faktiskt ansågs sluka fler mil än ren slätmark. En mil i det kuperade landskapet Hälsingland var ungefär tre gånger kortare än på västgötslätten. Detta kaos kunde inte tolereras av en allt starkare statsmakt.

Milstolparna kom upp ganska snabbt och var från början av trä. Därför finns så få av de allra äldsta milstolparna bevarade. På 1660- och 1670-talen började de göras av sten (bl a i de nyförvärvade Skånelandskapen) och långt senare av gjutjärn.

Vad man inte redde ut ordentligt från början var frågan från vilken eller vilka punkter man skulle mäta sig igenom landet. Tänkbara utgångspunkter var länsgränser eller betydelsefulla byggnader i Stockholm eller residensstäderna. Men inte ens i Stockholm lyckades man bestämma sig för varifrån i staden man skulle mäta. Först mot slutet av 1600-talet utfärdades direktiv om att Stockholms slottsportar skulle vara utgångspunkt. Och nu skulle detta gälla för hela riket! Det riksomfattande mät- och milstolparbete som blev konsekvensen därav startade först under 1720-talet och varade ända till mitten av 1800-talet.

Helt lyckades inte stockholmarna att ange tonen. I Kalmar län tröttnade tyd-

ligen landshövdingen att vänta på den långdragna processen. Han beslöt istället att låta sätta upp stolpar med utgångspunkt från sin egen residensstad. Vid gränsen hakade Blekinge på, varigenom även de blekingska milstolparna utgår från Kalmar. Göteborgarna avvek slutligen också och utförde en mätning med utgångspunkt från stadens rådhus. På Gotland kunde man ge sjutton i fastlandsbornas vedermodor: här startade man helt naturligt i Visby.

Milstolparna eller milstenarna varierar ganska mycket, inte bara ifråga om material utan också ifråga om storlek, utformning och texter. Ibland står endast miltalet inristat, ibland en krona eller ett kungligt monogram. Inte så sällan gör landshövdingen reklam för sig själv genom att ange sitt namn eller sina initialer nederst på stenen. Understundom förgylldes texten.

Nordin tonar ner milstolparnas betydelse genom att antyda, att de nog mest tjänade som en prestigesymbol för

landshövdingarna och deras län. Eftersom skjutspenningarna fanns inskrivna i gästgivargårdarnas dagböcker, behövdes egentligen bara stolparna för att veta hur långt man kommit på vägen.

Från år 1876 började meterreformen och decimalsystemet att införas i Sverige. Därmed upphörde bruket med att sätta upp milstolpar. Genom 1891 års väglag upphävdes den formella skyldigheten.

Milstolparnas historia sträcker sig alltså över drygt två sekler. Som ett minne från denna tid har vi ungefär 5.000 exemplar spridda över vårt land. En del av dem har tagits tillvara på museer. Luftföroreningar och bristande underhåll har tyvärr satt sina spår. Milstolparna betecknas i kulturminneslagen som fasta fornlämningar, så man får inte göra åverkan på dem.

Folke Schimanski

Fortsättning från sida 7

vara riktigt, att Stockholms läns hembygdsförbund förlägger sitt årsmöte till Upplands Väsby? På detta kan svaras kort och koncist: det är riktigt. Några av de senaste årens värdföreningar har varit, för att plocka några ur minnet: Stockholm Norrmalm, Nacka, Gustavsberg, Lidingö, Värmdö osv. Dessa sammankomster är till för att diskutera samt finna gemensamma lösningar på problem, som belastar föreningarna, allt ifrån ekonomi till medlemsvård såväl som

föremålsvård. Föreningarna får sända antalet delegater i proportion till medlemsantalet. För varje anmäld delegat betalar moderföreningen en deltagaravgift. Det är första gången Upplands Väsby hembygdsförening står som arrangör för en länskonferens, därtill med stöd av Upplands Väsby kommun, vilket gör att vi hoppas att detta skall skapa vad man brukar kalla Good Will.

Gösta Karlsson

Vykort i färgtryck



Hembygdsföreningen har låtit fotografera och framställa tre stycken vykort i färgtryck av Hembygdsgården. De finns att köpa på Hembygdsgården och i informationen i Centrum.

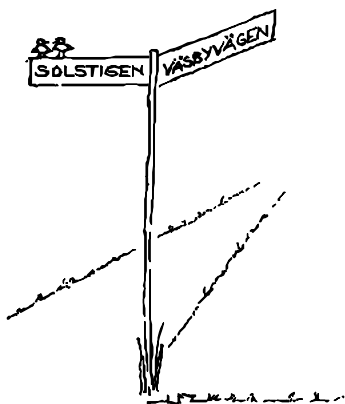
Vykortet denna gång visar fyra interiörer från Hembygdsgården.

Här presenteras det andra av de tre vykorten. Det tredje och sista visas i kommande nummer av HEMBYGDEN.

Ann Mari Karlsson

Foto Lennart Stockman

Varför heter vägen så?



CARLSLUNDS- OMRÅDET

Till fastigheten Carlslund flyttade år 1901 fru Maria Krantzons det sjukhem för psykiskt handikappade barn, som hon därtills hade drivit vid Trångholm i Jönköpings län.

Det blev föregångare till vårdhemmet, som sedermera drevs i Stockholms stads och Landstingets regi. Verksamheten avvecklades under 1980-talet. Maria Krantzons väg blev därefter en av vägarna i det nya bostadsområdet.

Här har också torpen Blommelund och Solberg legat och de har fått ge namn åt varsin väg.

Grytagränd ingår i kollektivnamngruppen Upplandssocknar i Skälby-Brunnby.

Lindhem ligger i korsningen Stockholmsvägen - Vallentunavägen och är Väsby's äldsta skolhus. Det byggdes 1795-97, har byggts om sedan dess och fick sitt namn först i början av 1900-talet.

Dåvarande komministern i Hammarby församling, Carl Hjalmar Svensson, köpte huset. Eftersom det omges av lindar var Lindhem ett passande namn, och lika passande är då namnet Lindhemsvägen, som börjar där.

Gångvägen från gravbacken i områdets östra del ner mot Södervikskolan har även den ett namn med historia, Bonnlundastigen.

I början av 1920-talet anordnade Bondeförbundet sommarfester med dans i skogsbacken. Folkhumorn gav festplatsen namnet Bonnlunda. På 40-talet övertog Fruängens Villaägarförening verksamheten. Så småningom blev konkurrensen från Väsby Folkets Park för hård, och Bonnlunda lades ner i början av 1950-talet.

Inga Engdahl



Namnet RUNBY anses besläktat med ordet HRAUN, som betyder blockrik mark. Det har alltså inget med runor att göra, även om man skulle kunna tro så med tanke på de rika runristningar, som finns i kommunen. Av Upplands Väsby's 76 runristningar finns ett tiotal i Ed. Runby är känt sedan tidig medeltid. På det stora blocket intill Ladbron, den norra bron över ån, står ristat bl a "de bodde i Runby och ägde gård där".

Läs mer om runor i "Runristningar i Ed", som finns att köpa på Hembygdsgården och på Biblioteket.

Ann Mari Karlsson



Foto Gösta Karlsson,

HÄRADSHÖVDINGEÄMBETET ÅTER ETT HELTIDSJOB

Den 3/12 undertecknades fullmakten för häradshövdingen i Västerbottens norra domsaga Sven Nyström att inneha ämbetet i Stockholms läns västra. Även han var en de många utredningsuppdragens jurist, märkligt nog huvudsakligen på det kyrkliga området fast han till sin trosbekännelse var romersk katolik. Han var t ex sekreterare i prästvalssakkunniga och ledamot i domkapitelsakkunniga.

Det var under hans korta häradshövdingetid som domsagan började förändras. Redan 1946 hade beslutet kommit om uppförande av en ny storflygplats vid Halmsjön i domsagens centrum och strax efter började utbyggnaden av Märsta från ett stationssamhälle - och knappast det - till det storsamhälle det idag är. Även i Upplands Väsby och Valentuna blev det snabb befolkningstillväxt genom unga familjers inflyttning från bl.a. Norrland och Finland. Med den ökade bebyggelsen började anhopningen av rättsärenden öka. Häradshövdingetjänsten blev åter ett heltidsjobb som krävde sin man. I ännu högre grad fick efterträdaren Per Olof Palmquist erfa detta när han år 1952 lämnade tjänsten som hovrättsråd i Svea hovrätt för att efterträda Nyström, som blev lagman - d.v.s. ordförande på avdelning i samma hovrätt. Med de ökade göromålen följde behov av ökad personal och bättre planerade lokaler. Ända sedan man flyttade in vid Kungsgatan 35 hade man haft i stort sett samma lokalutrymme och samma inredning. Palmquist var den för-

ste som på länge helt ägnade sig åt domsagan. I sina strävanden om ökad trivsel fick han helhjärtat stöd av tingshusbyggnadsskyldige.

Per Olof Palmquist tog också andra initiativ. Redan 1954 föreslog han att tingspredikningarna skulle hållas i tur och ordning i någon av det trettiootal sockenkyrkor som fanns inom domsagan i stället för att prästen från sockenkyrkan skulle komma in till Stockholm och hålla en predikan i tingssalen, avlyssnad av endast den för dagen sittande ordföranden och nämnden. Efter tingsgudstjänsten i kyrkan hölls ett tingsammansammanträde i någon närbelägen hembygdsgård eller annan lämplig lokal. Rätten knöts på detta sätt närmare till bygden, vilket livligt uppskattades. Han tog också initiativ till de utfärder med både nämnd och kanslipersonal till mål inom eller utom domsagan, vilka efterträdaren fortsatt och utvidgat ramen kring.

Själv reste han gärna runt i domsagan, hälsade på nämndemän i deras hem och strövade under lediga lördagar och söndagar runt bland de kulturminnesmärken han hittade. Kanske blev det litet mer



Lagman Ernst Heyman, lagman Gösta Thulin och Rådman Göran Stapelberg

än det borde vara, hans hjärta tålde inte alltför stora fysiska påfrestningar. En lördag i augusti 1958 drabbades han av en hjärtattack och avled några dagar senare.

Det kan nämnas att hans särskilda juridiska intressen gällde jordbruksfrågor. Innan han blev häradshövding hade han utgivit en "Jordbrukets juridiska handbok", haft förordnande som byråchef för lagärenden i jordbruksdepartementet och varit sekreterare i riksdagens jordbruksutskott. Han hade också varit ledamot av stadsfullmäktige i Djursholm där han bodde, men han lämnade såväl detta som andra kommunala uppdrag för arbetet i domsagan.

Efterträdare blev en av kollegerna från hovrätten, hovrättsrådet Gösta Thulin. Han var liksom företrädaren stockholmare till födseln och hade fått anknytning till upplandsbygden genom sin tingstjänst som han gjorde i Uppsala läns norra domsaga. Innan han år 1959 blev häradshövding hade han varit vattenrättssekreterare vid Söderbygdens vatten-domstol, vice ordförande i vattenöverdomstolen, revisionssekreterare och ordförande på avdelning vid Svea hovrätt. Vidare hade han varit sekreterare i fiskerättskommittén, ordförande i såväl Svenska fiskevårdsförbundet som det nybildade Fiskefrämjandet, utgivit skrifter om fiske i olika sammanhang samt varit anlitad som sakkunnig i justitie-, jordbruks- och försvarsdepartementen. Han bor i Lidingö, där han haft åtskilliga kommunala uppdrag. Stort intresse har han ägnat kommunens natur- och kulturskydd samt stadsplanering.

Under Gösta Thulins tid som häradshövding - titeln har som alla vet från och



Häradshövding Per Olof Palmquist och häradssdomaren Harry Pihl

med den 1 januari 1971 ändrats till lagman - har befolkningsunderlaget i domsagan fortsatt att öka. Även om en stor del av befolkningen alltjämt är knuten vid lantbruket så bor nu den ojämförligt största delen i samhällena och av dem arbetar åtskilliga i den närbelägna storstaden eller storstäderna eftersom många också dagligen reser in till Uppsala. De växande samhällena har sina speciella problem, inte minst när det gäller ungdomen. Det har med andra ord blivit åtskilligt mer att göra för domstolen. Följden har blivit att man varit tvungen att bygga ut dess kapacitet. Från och med 1964 har ytterligare en ordinarie domartjänst inrättats i domsagan, den kallades till och med 1970 tingsdomare, från och med 1971 är det rådmantjänst. Första innehavaren blev revisionssekreteraren Ernst Heyman, numera lagman i Arvika, och efterträdare blev 1968 revisionssekreterare Göran Stapelberg, numera rådmann i domsagan.

Bland dem som under senare år någon längre tid tjänstgjort som tingssekreterare eller fiskalskompetenta biträden kan nämnas nuvarande rådmannen Göran Swartling, byråchefen Thorsten Cars, hovrättsassessorn Georg Sterzel och hovrättsfiskalen Michael Mohammar.

Från och med den 1 januari 1971 är enligt en av hovrätten fastställd arbetsordning domstolens arbetsuppgifter fördelade på tre rotlar under respektive lagmannen, rådmannen samt ytterligare en

domare med den nya domaretiteln tingsfiskal. Innehavare av denna tjänst blev hovrättsfiskal Olle Andretzky.

De lokaler domsagan disponerar i fastigheten Kungsgatan 35 har under Gösta Thulins tid ytterligare utvidgats och ombyggnader har verkställts i flera etapper.

Den "lilla" domsagan har blivit stor!

Källa: Domstol i Attundaland av Eric Stapelberg

Lennart Hedlund

Kom med på HEMBYGDSFÖRENINGENS resa till Linköping fredagen den 28 maj 1999

Resan kostar 330 kr per person.

07:40 Avresa från Upplands Väsby station
Förmiddagskaffe på Blumenhof i Nyköping
Besök på Mantorps glasbruk
Lunch på Vårdshuset i Gamla Linköping
Efter lunchen kan vi vandra fritt en stund i
Gamla Linköping
Besök på Cloetta i Ljungsbro
18.30 Åter i Upplands Väsby

Under resan från Ljungsbro i Upplands Väsby serveras kaffe från bussen.

Anmälan till: Vivi Wallin. Tel. 08-590 886 49.

Sista anmälningsdag: Fredagen den 23 april

Obs! Anmälan är bindande och under förutsättning att deltagandet blir minst 30 personer.

Hälsningar

Vivi Wallin och Peter Styrman



Arrangör: Delfinbuss

VALLENTUNA- KALENDARIET

Liber ecclesiae Vallentuneensis dateras till 1198. Skriften är alltså 800 år gammal och därmed det äldsta bevarade bokmanuskriptet i Sverige - vid sidan av det s.k. Skaramissalet.

De flesta medeltida handskrifter på pergament "slaktades" vid reformationen, då Gustav Vasa ansåg att böcker liksom åtskilliga kyrkliga inventarier från den katolska tiden inte längre skulle finnas i kyrkorna utan infordras till kronan. Dessa boksidor var dessutom av ett stadigt material, lämpligt att användas som omslag till statens räkenskaper. På Riksarkivet finns de nu bevarade, om än i dåligt skick. Tack vare att prästen i Vallentuna inte åttlydde kungens order kom Vallentunakalendariet att bli bevarat i kyrkan. Vallentunaboken innehåller förutom kalendariet och en mässbok med melodier också avlatsbrev och egendomshandlingar. Dussintalet pergamentsblad i kalendariet innehåller månaderna mars till december. Delar av mässboken är visserligen fragmentarisk, men där finns adventstidens sånger med text och noter. I kalendariet finns de lokala helgonen St Erik och St Botvid antecknade, något som tyder på att det tillkommit i Mälardalen. Där finns alltså det äldsta tecknet på att kung Erik Jedvadsson, som dog 1160, redan 40 år efter sin död kom att dyrkas som helgon - Sveriges nationalhelgon. Eriksdagen finns sedan dess den 18 maj i vår almanacka.

Vallentunaboken har förvarats i Vallentuna kyrka till på 1600-talet, men efter det har boken kommit till Uppsala

i privat ägo. På 1700-talet återkom boken till Vallentuna kyrka. Efter branden i kyrkan 1850 förvaras den på Historiska museet i Stockholm.

Intressant för oss i Upplands Väsby är att det finns dokumenterat att Mårten Aschaneus, kyrkoherde i Fresta församling besökte Vallentuna kyrka 1620 och sedan också 1630 på ett officiellt uppdrag som antikvarie.

Gustav II Adolf hade 1630, mitt under brinnande krig, bestämt att man skulle undersöka och dokumentera monument, kalendrar, lagböcker, runskrifter, gamla brev och mynt mm. Riksantikvarieämbetet kan sägas härstamma från dessa uppdrag från kungen.

Johan Buréus får betraktas som den förste riksantikvarien, då han redan



1599 erhöill motsvarande befogenheter. Martin Aschaneus blev den förste antikvariern. Man kan gott säga, att Aschaneus memorial från Vallentuna 1630 är begynnelsen till den nya antikvariska verksamheten.

Från uppdraget i Vallentuna 1630 har Aschaneus bl a tecknat av sigill och signeter på breven, något som nu är av största värde, då de vaxsigill som varit fästa vid breven fallit bort. Några blad ur mässboken tog han och satte in bland sina anteckningar. Dessa sidor förvaras nu inbundet på Kungl. Biblioteket i Stockholm. I inventariet från 1829 omnämns den som "ett band av gamla skrifter, registrerade af Aschaneus, pastor i Fresta Antiquar. Regni, en stor del lösa blad".

Innehållet i nyutgåvan, som publicerades av Vallentuna kommun till 800-

årsjubileet utgörs av en samling uppsatser, vilka bl a behandlar den romersk-katolska mässan. Mässboken från 1198 finns tryckt i faksimil. Kalendariet har delvis nyöversatts och försetts med förklarande kommentarer för att göra dagens Vallentunabok mer lättförståelig för dagens läsare.

Det kan tilläggas att Fresta och Hammarby församlingar tillhörde Vallentuna härad medan Ed sorterades under Sollentuna härad, undantaget Antuna och Älvsunda, som hörde till Vallentuna härad.

En påminnelse: Den digra skriften "Herr Mårten i Borgby" skriven av Göran Strömbeck finns att köpa på Hembygdsgården för 110:-.

Ann Mari Karlsson

Nyhet för ALLA datoranvändare

Nu finns Hembygdsföreningens medlemsblad 'HEMBYGDEN' fr.o.m. nr 3/sept 96 t.o.m. nr 4 dec/98 på CD-rom i PDF format. Det är Peter Karthe på Tryckpunkten, som sätter vårt medlemsblad, som ordnat detta.

Det är bara att installera CDn och sedan klicka sig fram till den artikel man vill läsa. Det sker i fyra steg - först bladets nummer, därefter den artikel man vill läsa. Sedan kan artikeln förstoras 100 % och slutligen ska Du be datorn att visa bara själva text- och bildsidan på skärmen. Sedan är det bara att läsa eller printa ut artikeln på papper.

Det finns också en sökfunktion. Om du t.ex. vill läsa om Stora Vilunda skriver Du in det, och då kommer den artikel upp som nämner Stora Vilunda första gången i textmaterialet.

Priset är 100:- CDn kan köpas direkt från Tryckpunkten, Centralvägen 1, tel. 590 709 20



Marianne Karta

Rudiosänd Luciamorgon från Sanda gård.

Godsägare Eire

Köpte Sanda gård 1934. Han införde Luciafirande i gårdens stall som tradition. Ryktet om det ovanliga Luciafirandet nådde Sveriges Radio, som ville direktsända en sådan Luciamorgon. Det genomfördes 1936? Jag lyssnade på sändningen men är osäker om året. Om hur detta Luciafirande gick till berättade Helge Johansson för mej 1991. Han var anställd vid gården och hjälpte till med arrangemanget. I god tid städades och skurades stallet. Ett långbord dukades, på stallingen, med allt gott som



krävdes en sådan morgon. Traktens honoratiories med familjer inbjöds. Lucia med tärnor övades. När gästerna bänkat sig vid kaffekopparna kom det sjungande Luciatåget. Så långt gick allt bra. Men när gästerna stämde in i sången blev ljudet för starkt så att hästarna skrämdes. De ryckte i sina betsel, började gnägga och stampa oroligt så att gårdens folk fick ingripa och lugna dem. Det var tur sa Helge att vi i förväg hade vänt dem i spiltorna, så att de stod med huvudena mot gången. Annars hade det dom släppte blivit en ovanlig dekoration på Luciabordet.

Hugo Sabel

Känner
du
VÄSBY?



Bildgåta 1/99 Vad kallas huset på bilden?

Sänd ditt svar till Lennart Hedlund, Centralvägen 6A, 19434 Upplands Väsby. Första rätta svar får en bok.

ORDNINGSFÖRESKRIFTER FÖR HEMBYGDSGÅRDENS LADUGÅRD

Ladugården uthyres endast till slutna sällskap och till kursverksamhet, dock ej till ungdomsfester eller fester med dans.

Slutet sällskap är en begränsad krets av personer, som har någon form av gemensamt intresse eller tillhör samma gemensamma sammanslutning.

AVGIFTER: per kväll 500 kr

enskilda korta sammankomster 100 kr per timme

kurser med minst 5 kurssammankomster 50 kr per timme

För tillgång till pentry tillkommer en fast avgift på 50 kr

Boställsvårdinnor: Nora Lundberg, Hagvägen 11, tel 590 335 49

Anne Maxe, Kvarnvägen 18, tel 590 313 53

KORSORD 4/98



Korsord 4 /99

Bland insända svar har nedanstående vinnare dragits. De får var sin bok.

Kontakta Lennart Hedlund, tel. 590 91192

Anders Odenrick

Margareta Akselsson

Doris Lyremark



Upplands Väsby Hembygdsförening
Hagvägen 2 / Pukslagargatan
194 40 Upplands Väsby

Telefon 08-590 826 40 Hembygdsgården
Postgirokonto 29 81 91-8

STYRELSE 1998-1999

	Telefon
Gösta Karlsson, ordförande	590 314 23
Gunilla Ahlberg, sekreterare	590 834 40
Lennart Hedlund, kassör	590 911 92
Inga Lisa Gustafsson, registrator	590 336 42
Ulf Gustafsson, vice ordf., boställsvärd	590 928 58
Åke Johansson, ledamot	590 307 14
Klas Lundqvist, ledamot	590 936 81
Bengt Hedlund, kommunvald ledamot	590 304 95

ERSÄTTARE

Lena Aspman, Monica Berglind, Birgitta Nevdal,
Vivi Wallin, Bertil Widlund, Bo Larsson och
kommunvald ersättare Björn Fagerlund.

MEDLEMSBLADET HEMBYGDEN

Inga Engdahl, ansvarig utgivare	590 300 20
Ann Mari Karlsson, redaktionskommitté	590 314 23
Lennart Hedlund, styrelsens representant	590 911 92

REVISORER ORDINARIE

Björn Lundin
Harald Forslund

ERSÄTTARE

Kerstin Björkman
Arne Mattsson

BOSTÄLLSVÄRDINNOR

Nora Lundberg	590 335 49
Anne Maxe	590 313 53

Valberedning

Kerstin Hammarin, Hans Hed, Harald Torkelsson,
Kerstin Kéry ersättare.